

PROJEKAT ŠUMSKOG VRTIĆA NA PODRUČJU FRUŠKE GORE
PROJECT FOR OUTDOOR PRESCHOOL EDUCATION FACILITIES – „FOREST KINDERGARTEN“ ON FRUŠKA GORA

Velizar Kolarski, *Fakultet tehničkih nauka, Novi Sad*

Oblast – ARHITEKTURA

Kratak sadržaj – Projektovanje vrtića specifične metodologije rada u prirodnom okruženju, sa ciljem ostvarenja što pravilnijeg vaspitanja dece, i rešavanja pitanja nedostatka vrtića u Novom Sadu.

Ključne reči: Šumski vrtić, pravilan razvoj dece, Fruška Gora, prirodno okruženje

Abstract – Design of Kindergarten with special work methodology in natural environment, with tendency of establishing correct education for children, and resolving a problem of kindergarten's deficiency in Novi Sad.

Keywords: Forest Kindergarten, children's education, Fruška Gora, natural environment

1. UVOD

U vremenu u kome se tehnologija razvija tolikom brzinom da doseže nezamislive razmere, čak i iz perspektive gledišta početka prošlog veka, omogućavajući nam lagodniju svakodnevnicu, ali i rešavanje najrazličitijih problema, ona se pak i nekontrolisano pretvara u zabrinjavajući faktor udaljavanja čoveka od prirode, od drugog čoveka, pa i od samog sebe.

Aktuelna pitanja transhumanizma, kako u naučnim krugovima, tako i među laicima, sve više zauzimaju mesto u svakdnevним razgovorima i debatama, neprekidno otvarajući nova etička pitanja.

Da otuđenje čoveka od prirode negativno utiče na razvoj pojedinca primećuje se još u ranom detinjstvu, na primeru dece i adolescenata, o čemu svedoče brojna istraživanja sprovedena na tu temu. I upravo pravilnim vaspitanjem dece, mogu se formirati ličnosti koje će imati zdrave osnove i voditi veću brigu o svetu oko sebe.

Da razvoj čoveka počinje u ranom detinjstvu, pa čak i u prenatalnom dobu, više nije tajna, i upravo zato smatramo da stvarne promene mogu nastati jedino ako se počne od početka – od dece [1], i ako volja za rešavanjem problema nije licemerna i obojena ekonomskim interesima uskih krugova društva.

Namera u ovom radu nije rešavanje globalnih problema, jer bi to bilo suviše pretenciozno, već deo rešavanja lokalnog problema na nivou grada Novog Sada, sa nadom da se rezultat tog rada odrazi pozitivno barem jednim svojim delom na naše društvo i prirodu oko nas.

NAPOMENA:

Ovaj rad proistekao je iz master rada čiji mentor je bila dr Ivana Miškeljin, red. prof.

2. ŠUMSKI VRTIĆ – NASTANAK, RAZVOJ I ZNAČAJ

2.1. Istorijski kontekst i tehnološki razvoj

Pored klasičnih metoda čuvanja i vaspitavanja dece, sredinom prošlog veka, javlja se, usred sve veće industrijalizacije naselja, intuitivni osećaj nedostatka prirodnog okruženja. Odražavajući se tako na odrasle, on je pojedince podsticao na boravak u prirodi, i stvarao im sve veću žeđ za istom. Možda je baš u tim trenucima, nakon Velikog i Drugog svetskog rata, prvi put u istoriji čovečanstva napravljen zaokret, nehотиčno gašenje oduševljenja pred industrijalizacijom i modernizacijom društva i modernizacijom čovekovog načina života. Da smo naučna otkrića zloupotrebili, i okrenuli na štetu čoveka i čitavog sveta, umesto na radost i istinski svekoliki napredak, postalo je svima jasno. Na žalost, u našem veku, još razvijenija tehnologija se uzima zdravo za gotovo i mnogi ne umeju da uoče granicu na kojoj prestaje ono što je istinski korisno, i gde počinje ono što se tiče samo i isključivo ekonomije. Sa manjim ili većim uspehom, čovečanstvo teži da zaustavi proces uništavanja prirode koji je svojom pohlepnošću odavno započeo. Čini se da običan svet koji nema većeg uticaja na globalna dešavanja i promene, ima i najiskreniju nameru da očuva prirodu i da živi u skladu sa njom. Ima i instikt koji ga, što se tiče prostih stvari, ne laže i dobro služi, i koji se probudio sredinom prošlog veka.

Upravo na primeru koncepta Šumskih vrtića može se reći da ga je instikt poslužio, s obzirom na rezultate koje je dao i koje daje, od svog nastanka do danas. Ona su dvojaka i tiču se uspeha empirijske edukacije o prirodnom okruženju, te kreiranju ekološke svesti dece sa jedne strane, i uspeha u njihovom pravilnom vaspitavanju i psihosomatskom razvoju sa druge. Iz osećaja nedostatka prirode stvario se sistem obrazovanja koji pored vrhunskih pedagoških rezultata stvara i zdrave ličnosti, zdravih pogleda na svet, a koji je, na žalost u Republici Srbiji slabo poznat.

2.2. Prvi Šumski vrtići

Koncept obrazovanja dece kroz prirodni svet i stvarna životna iskustva nisu novi. On nastaje već u akademskom razmišljanju početkom IX veka, dok se prvi poznati Šumski vrtići na svetu vezuju se za Dansku i Švedsku. U Danskoj za ime Ela Flato (Ella Flatau), ženu koja je početkom 1950-ih stvorila "Hodajući vrtić". Kako je na početku šetala po šumi često sa svojom decom, njene komšije su pozitivno reagovalе i počele da šalju njihovu decu, iz čega se i formalno razvio vrtić 1952. godine. Nezavisno od Danske, u Švedskoj će 1957. Gusta From (Gösta Frohm) osnovati "Skogsmulle School", što u

prevodu znači „Šumska škola”, a čiji će se naziv dalje koristiti za ovakav tip predškolskih ustanova. "Skog" znači drvo na švedskom. "Mulle" je jedan od četiri fiktivna lika koje je stvorio da bi učio decu o prirodi, zajedno sa "Laxe" koji predstavlja vodu, "Fjällfina" koja predstavlja planine i "Nova" koja predstavlja nezagađenu prirodu. Šumske škole koje se zasnivaju na Fromovom modelu, pomerile su ideju sa povremenih aktivnosti u formalne vrtiće, koju je osnovao Siv Linde (Siv Linde) 1985. Godine [2,3].

2.3. Dramaturgija funkcionisanja i uticaj na decu

Šumski vrtić se može opisati kao vrtić "bez plafona ili zidova". Deca provode vreme na otvorenom, obično u šumi. Posebnost šumskih vrtića je naglasak na igri s predmetima koji se mogu naći u prirodi, a ne komercijalnim igračkama. Uprkos ovim razlikama, šumski vrtići treba da ispune istu osnovnu svrhu kao i drugi vrtići, da se brinu, stimulišu i obrazuju malu decu. Šumski vrtići deluju uglavnom u šumama, iako neka druga mesta mogu biti jednako inspirativna, na primer plaže i livade. Treba da postoji zgrada u kojoj bi se deca mogla skloniti od ekstremnih vremenskih prilika. Oni takođe mogu da provedu mali deo svakog dana u zatvorenom prostoru, mada je verovatnije da će to biti zbog administrativnih i organizacionih razloga, kao što je obezbeđivanje poznate lokacije gde roditelji mogu da dostave i pakupe svoju decu. Ako je šuma predaleko da bi se prošetalo, vozilo se u slučaju nužnosti može koristiti za transport. Deca se podstiču da se oblače za vreme, sa voodootpornom odećom i toplim slojevima, u skladu sa klimom.

Fiziolog Normand Ričard navodi četiri glavne prednosti ovakve vrste vrtića:

1. Odsustvo predefinisano okruženja za učenje
2. Razvoj fundamentalnih veština kretanja
3. Povezivanje sa prirodom
4. Rizično - aktivna predstava [4]

3. RAZMATRANJE MOGUĆNOSTI STVARANJA ŠUMSKIH VRTIĆA NA TERITORIJI REPUBLIKE SRBIJE

Celokupna država, koja se nalazi na klimatski pogodnijem terenu za boravak u prirodi u odnosu na zemlje Skandinavije ili severozapadnog dela Evrope, za sada ima samo nekoliko predškolskih ustanova koje su delimično ili u potpunosti orijentisane po principima funkcionisanja Šumskog vrtića. Povoljni uslovi za stvaranje Šumskih vrtića, s obzirom na pozicije zelenih površina potrebnih za funkcionisanje vrtića, nalaze se u okolini skoro svih većih gradova u Srbiji: Novi Sad, Beograd, Valjevo, Kragujevac, Kruševac, Niš, Kosovska Mitrovica, Priština, Prizren.

3.1. Značaj Fruške gore u kontekstu stvaranja Šumskih vrtića za potrebe grada Novog Sada i okoline

Jednu od najpogodnijih lokacija za stvaranje obdaništa u prirodi, na čitavoj teritoriji zemlje, ima upravo Novi Sad, zahvaljujući Fruškoj gori sa svim njenim prirodnim resursima i kulturnim znamenitostima. Imajući u vidu da je Novi Sad drugi grad po veličini u zemlji, kao i da je problem kapaciteta obdaništa aktuelan skoro u istoj meri kao u Beogradu, tim pre je i izgradnja Šumskih vrtića u okolini grada potrebna. Nalazi se na svega 10-ak km od

Novog Sada, dok se iz centra grada kolima stiže za 15 min. Da se iz Petrovaradina, Sremske Kamenice i Sremskih Karlovaca može vrlo lako stići do šuma Fruške gore, suvišno je i reći. Pristupačnost je još jedna od bitnih karakteristika, s obzirom na razgranatu trasu puteva i staza, kako do same Fruške gore, tako i kroz nju. Pored livada, lako prohodne i pitome šume, Fruška gora nudi vrstu edukacije kakva se ne može pronaći u mnogim šumskim vrtićima širom sveta, a ona se tiče spomenika kulture rasutim po čitavom njenom prostanstvu. Obilazak jezera, poput Ledinačkog i Popovičkog, može biti interesantan izlet za decu koji bi obogatio program vrtića. Brojna izletišta i vidikovci mogu biti određene tačke za lagane šetnje ispod krošnji lipove šume. Osim manastira i starih crkvice, tu su i drugi potencijalni lokaliteti koji mogu oplemeniti i upotpuniti plan šetnji i edukaciju u prirodnom ambijentu - Perina i pećina Beli majdan, arheološko nalazište Gradina, Lazin vir, Vrdničke stepenice i dr [5].

3.2. Prirodne karakteristike Fruške gore: klima, flora i fauna

Zahvaljujući geografskom položaju, klimatskim uslovima i bogatoj i razgranatoj hidrografskoj mreži, Fruška gora predstavlja pravu riznicu flore koja se može porediti sa mnogo većim i višim planinama u Srbiji. Nekada je Fruška gora u celini bila šumsko područje, a šuma se prostirala na 130000 hektara. S vremenom je čovek iskrčio veliki deo šuma na Fruškoj gori, tako da danas šumsko područje obuhvata 23000 hektara, a preostale šume se uglavnom nalaze na višim i nagnutim položajima i većim delom ulaze u granice nacionalnog parka. Na iskrćenim predelima danas se nalaze livade, utrine, njive, vinogradi i voćnjaci. U harmoniji sa bogatom florom Fruškogorja obitava zanimljivo carstvo životinja čija se populacija sastoji od velikog broja veoma retkih primeraka zaštićenih kao prirodna bogatstva Srbije. Fruškogorske šume i livade su prirodno stanište za veliki broj insekata, 280 vrsta kičmenjaka, 23 vrste vodozemaca i gmizavaca, 211 vrsta ptica i 60 vrsta sisara koji žive ovde u skladu sa zakonima prirode. Fruška gora se nalazi na granici prostiranja umerenokontinentalne i supkontinentalne klime. Različiti faktori kao što su položaj, oblik, količina padavina, dominantni vetrovi i vegetacija utiču na stvaranje specifične lokalne klime Fruškogorja. Iako Fruška gora spada u niže planine, porastom visine klima postaje vlažnija i hladnija, tako da na većim visinama poprima obeležja planinske klime sa hladnijom zimom i svežijim letom. Srednja vrednost godišnje temperature vazduha iznosi 11,2° C, sa najnižom prosečnom temperaturom u januaru -0,6° C, a najvišom u julu 21,4° C, dok stepen relativne vlažnosti vazduha iznosi 76% [5].

3.3. Prostorni plan područja posebne namene Fruške gore do 2022. godine

Izgradnja vrtića je osmišljena na prostoru koji ne ulazi u sastav zaštićenog područja u okviru nacionalnog parka, već uz njen obod- na građevinskom zemljištu [6].

4. LOKACIJA

Mi ćemo, u potrazi za najboljom lokacijom u gradu za gradnju dečjeg vrtića, razmatrati upravo deo Fruške Gore, koja je prema svojim prirodnim karakteristikama najpogodnija za rast, razvoj i obrazovanje dece.

U skladu sa zamišljenom metodologijom rada vrtića, a koja će kasnije biti detaljno opisana, polazićemo od kvaliteta lokacije a ne od stepena potražnje vrtića u odnosu na lokaciju- kao što je do sada bio, i kao što će biti i u budućnosti najčešći način planiranja.

Ono pri čemu se, pored prirodnih karakteristika Fruške Gore, uzimalo u obzir prilikom analize odabira lokacije, jeste upravo blizina saobraćajnice i blizina grada, kako bi transport dece u vrtić bio i moguć i jednostavan.

U skladu sa tim, kao i sa planiranom namenom površina, odabrana je parcela u ulici Sonje Marinković, na Čardaku na putu prema prema Glavici, kao idealna lokacija koja odgovara svim postavljenim uslovima:

1. prirodno okruženje
2. blizina šume i lokaliteta značajnih za program vrtića
3. blizina grada i saobraćajnica
4. dostupnost
5. potražnja

Parcela se nalazi na udaljenosti svega 5 minuta vožnje kolima od Instituta za karivaskularne bolesti i Sremske Kamenice, i 8 minuta vožnje od Mosta Slobode.

Iz centra grada do parcele se stiže za 15 minuta kolima. Parcela se nalazi na brežuljku, a s obzirom da nema visokih objekata u okolini, time je omogućen pogled na obronke Fruške gore kao i grad Novi Sad, što dodatno dodaje vrednosti lokacije. Takođe, na jednoj od susednih parcela nalazi se vinograd koji uz ostale zelene površine stvara pogodnu mikroklimu i prijatan ambijent za boravak odraslih i dece.

5. PROSTORNA KONCEPCIJA

Tretiranje šumskog vrtića u specifičnom slučaju kao što je ovaj, gde se dislociranje objekta sprovodi iz šume u neposrednu blizinu i šume i grada, i gde se prostorna i morfološka koncepcija stvara kroz objedinjavanje dve različite tipologije vrtića u jednu- objekat ne liči ni na karakteristični izgled šumskog vrtića smanjene arhitektoničnosti, ni na klasičan tip vrtića. Kroz integraciju činioca oblikovanja, ali najpre po razumevanju specifičnosti funkcionisanja (gde se deca dele u grupe- prema starosnoj dobi i preferencijama roditelja po pitanju načina boravka) došlo se do šeme „prstena” sa svoje tri upotrebne zone spoljašnjeg prostora, te svoja tri stepena kvaliteta i vrste nadzora.

6. ZAKLJUČAK

Ako je arhitekta dužan da promišlja o prostoru koji oblikuje, ne samo kroz trenutak sadašnjosti, već i kroz njegovu egzistenciju najmanje u narednih sto godina, tada je njegova dužnost i šira i ozbiljnija. Kroz sagledavanje celokupnih tokova sveta koji nas okružuje, zapazili smo opasnost koja preti svoj deci- opasnost od uskraćivanja mladosti, one prve - samog proleća mladosti, toliko dragocene i nepovratne.

Ta opasnost se ogleda u premeštanju stvarnih prostora u digitalne, u nerazumnoj roditeljskoj tendenciji da sačuva decu od prljanja odeće, u njihovoj prevelikoj brizi a sve većem odsustvu, u mnogim nemoćima kontrolisanja informacija koje deca upijaju. Jednom rečju, u sveopštem haosu sveta prepunog informacijama, ali osiromašenog idejama. “Dete je upijajući um”, valja još jednom ponoviti reči čuvene Marije Montesori [7].

Naša je namera bila - uhvatiti se za ideju, i to ideju koja nije toliko nova, ali u svakom slučaju, ideju koja se pokazala kao dobra. Arhitekturu podrediti ideji, uskladiti je sa mentalitetom i područjem, i time je iz sveta ideja spustiti, ovaplotiti i obogatiti.

Udahnuti duh arhitekturi, i time je učiniti sakralnom, iako je u sferi profanog. A učiniti arhitekturu sakralnom, znači stvoriti prostor koji oplemenjuje i oslobađa duh, prostor koji budi lepotu, onu lepotu o kojoj je govorio Dostojevski.

7. LITERATURA

- [1] Jerotić V. Čovek i njegov identitet. Beograd: Ars Libri; 2011.
- [2] Grah P, Martensson F, Lindblad B, Nilsson P, Ekman, A. "Ute på dagis", Stad and Land, 145, Håssleholm, Sweden: Nora Skåne Offset; 1997.
- [3] Honoré C. Under Pressure: Rescuing Our Children From The Culture Of Hyper-Parenting, Orion; 2008.
- [4] Benefits of Nature for Children's Health, Children Youth and Environments Center for Research and Design, University of Colorado at Denver and Health Sciences Center; April 2007.
- [5] <https://fruskac.net/rs/fruska-gora>
- [6] http://www.zavurbvo.co.rs/planovi_cir.php
- [7] Montesori M. Upijajući um. Beograd: MIba Books; 2016.

Kratka biografija:

Velizar Kolarski rođen u Novom Sadu, 1993. godine. Master rad na Fakultetu tehničkih nauka iz oblasti arhitekture odbranio je 2019. godine.